

першому (адаптивному) циклі / 5 класах закладів загальної середньої освіти за Державним стандартом базової середньої освіти в умовах реалізації концепції «Нова українська школа» : Лист Міністерства освіти і науки України від 06.08.2021 № 4.5/2303-21. URL: https://drive.google.com/file/d/1o5N_1tNHpFPOxEt7eeEi0y2W09XAOTjg/view.

3. Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6 класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти : Наказ Міністерства освіти і науки України від 01.04.2022 № 289. URL: https://drive.google.com/file/d/1fJ6ocII3kIhAq1UI5InNorfoj7rZh_3J/view.

4. Модельна навчальна програма «Іноземна мова. 5-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Редько В. Г., Шаленко О. П., Сотникова С. І., Коваленко О. Я., Коропецька І. Б., Якоб О. М., Самойлюкевич І. В., Добра О. М., Кіор Т. М.). URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model_navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Inozemni.movy.5-9-kl/Inoz.mov.5-9-kl.Redko.ta.in.14.07.pdf.

5. Модельна навчальна програма «Іноземна мова. 5-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Зимомря І. М., Мойсюк В. А, Трифан М. С., Унгурян І. К., Яковчук М.В.). URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model_navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Inozemni.movy.5-9-kl/Inoz.mov.5-9-kl.Zymomya.ta.in.14.07.pdf.

6. Effective Lesson Planning. URL : <https://www.myenglishpages.com/blog/effective-lesson-planning-for-english-language-classrooms/>.

7. Lesson Planning. URL : <https://cte.smu.edu.sg/approach-teaching/integrated-design/lesson-planning>.

8. <https://www.britishcouncil.org.ua/en>.

9. <https://www.teachingenglish.org.uk/>.

ВПРОВАДЖЕННЯ ОСВІТНЬОЇ РЕФОРМИ «НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА» НА УРОКАХ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

Наталія ЧЕРТКОВА,

завідувач науково-методичної лабораторії суспільствознавчих дисциплін комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського»;

Інна ВІДБОРЕНКО,

методист науково-методичної лабораторії суспільствознавчих дисциплін комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського»

У 2022/2023 навчальному році освітня реформа «Нова українська школа» продовжить активно впроваджуватися у базовій школі.

Основними нормативними документами є:

- Концепція «Нова українська школа»

(<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>)

- Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text>)

- Державний стандарт базової середньої освіти, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898;

- Типова освітня програма закладів загальної середньої освіти II ступеня, затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 20.04.2018 № 405;

- Модельні навчальні програми (<https://imzo.gov.ua/model-ni-navchal-ni-prohramy/>)

- Навчальні програми, які можуть розробляти вчителі.

Державний стандарт визначає мету та принципи освітнього процесу в закладах базової середньої освіти, дає загальну характеристику змісту навчання, пояснює вимоги до обов'язкових результатів навчання та орієнтири для їхнього оцінювання. [2]

Типова освітня програма визначає:

- загальний обсяг навчального навантаження, орієнтовну тривалість і можливі взаємозв'язки окремих предметів, факультативів, курсів за вибором тощо, зокрема їх інтеграції, а також логічної послідовності їх вивчення які натеper подані в рамках навчальних планів (таблиці 1-17);

- очікувані результати навчання учнів подані в рамках навчальних програм, перелік яких наведено в таблиці 18; пропонований зміст навчальних програм, які мають гриф «Затверджено Міністерством освіти і науки України» і розміщені на офіційному вебсайті МОН);

- рекомендовані форми організації освітнього процесу та інструменти системи внутрішнього забезпечення якості освіти;

- вимоги до осіб, які можуть розпочати навчання за цією Типовою освітньою програмою [15].

Модельна навчальна програма визначає орієнтовну послідовність досягнення очікуваних результатів навчання учнів, зміст навчального предмета (інтегрованого курсу) та види навчальної діяльності учнів, рекомендований для використання в освітньому процесі в порядку, визначеному законодавством.

Навчальна програма – документ, що визначає послідовність досягнення результатів навчання учнів з навчального предмета (інтегрованого курсу), опис його змісту та видів навчальної діяльності учнів із зазначенням орієнтовної кількості годин, необхідних на їх провадження, та затверджується педагогічною радою закладу освіти [14].

Тобто навчальна програма конкретизує ці послідовності та результати й чітко їх визначає. Навчальну програму затверджує педрада закладу освіти, тоді як модельна отримує гриф від держави. Навчальні програми складають переважно на рівні закладу освіти, де відбувається подальша деталізація результатів навчання – від очікуваних результатів за розділом та темою (що визначає модельна програма) до очікуваних результатів кожного уроку.

При створенні навчальної програми педагогами, рекомендовано насамперед звертатися до першоджерел – відповідних законів та стандартів, а вже в другу чергу брати до уваги модельні навчальні програми. Адже жодна модельна навчальна програма не має достатньо інформації для того, щоби створити дієву навчальну програму. Модельна програма мусить бути конкретизована в навчальній програмі [14].

Модельна програма визначає зміст предмета чи інтегрованого курсу, що викладається, а також різновиди діяльності учнів. Навчальна ж програма описує це більш конкретно та детально. Так само модельна програма не визначає кількості годин викладання, тоді як навчальна визначає мінімальне й максимальне навантаження з певного предмета чи курсу.

Модельні програми формують зв'язок між очікуваними результатами, змістом навчання й різновидами навчальної діяльності. Вона не дає конкретних пояснень щодо викладання предмету, тому є широкий простір для авторської думки та креативу під час створення навчальних матеріалів. Тож будь-який авторський колектив чи окремі вчителі можуть розробляти навчальну програму й навчальні матеріали на основі модельної програми.

Автори модельної навчальної програми перетворюють орієнтири для оцінювання зі стандарту освіти в очікувані результати навчання, а також визначають зміст та різновиди навчальної діяльності. Очікувані результати навчання – це результати, яких учні мають досягти на певному етапі освітнього процесу. У модельній програмі результати навчання вибудовуються в певній логічній послідовності. І це головне завдання модельної програми – визначити послідовність досягнення очікуваних результатів, наприклад, у розрізі розділу чи теми.

Підручники створюються за модельною навчальною програмою. Адже вона, хоч і не враховує кількість годин та створена для «узагальненого» навчального закладу, проте орієнтована на використання в різних навчальних закладах. На рівні ж школи можна створювати додаткові навчальні матеріали, які відповідатимуть потребам навчальної програми закладу. Тут уже прорахована конкретна кількість годин, враховано можливості школи, вона створена шкільною спільнотою для власного користування.

При створенні навчальної програми необхідно орієнтуватися в обраному для викладання підручнику. Адже важливий зміст, який пропонує підручник. Проте вчитель може не задовольнитися одним підручником, використовувати одразу кілька чи доповнювати їх авторськими матеріалами. Особливо це стосується класів, де діти мають різний рівень підготовки, у тому числі інклюзивних.

За новим Державним стандартом базової середньої освіти почнуть працювати учні 5 класів усіх закладів загальної середньої освіти України. **Апробація** Державного стандарту базової середньої освіти і відповідно – модельних навчальних програм, упродовж 2021/2022 навчального року здійснювалася в пілотних закладах освіти – учасниках інноваційного освітнього проекту всеукраїнського рівня «Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення для закладів загальної середньої освіти в умовах реалізації Державного стандарту базової середньої освіти» (наказ МОН України від 02.04.2021 № 406).

У Кіровоградській області учасниками цього проекту були:

- комунальний заклад «Навчально-виховне об'єднання №25 «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів, природничо-математичний ліцей, центр

позашкільного виховання «Ліра» Кіровоградської міської ради Кіровоградської області»;

- комунальний заклад «Бобринецьке навчально-виховне об'єднання «Навчально-виховний комплекс «Гімназія - загальноосвітня школа I-III ступенів №1» Бобринецької міської ради Кіровоградської області»;

- спеціалізована загальноосвітня школа I-III ступенів №7 Світловодської міської ради Кіровоградської області;

- загальноосвітній навчальний заклад I-III ступенів №15 Олександрійської міської ради Кіровоградської області.

Пряма комунікація з педагогами – пілотниками дала можливість авторським колективам створити сучасні підручники для 5 класу, зміст яких відповідає потребам сучасного учнівства (<https://lib.imzo.gov.ua/vibr-pdruchnikv-5-klas-2021—2022-roki/konkursniy-vdbr/>), до яких планується й інше необхідне навчально-методичне забезпечення.

Для ефективного орієнтування у новоствореному навчальному контенті Інститутом модернізації змісту освіти підготовлено ресурс «Навчально-методична скарбниця. НУШ 5-6 класи» (https://docs.google.com/spreadsheets/d/1mC99CMln4MEbhW_G4v62ptgK8i0MpJAv/edit#gid=1559956736), де усі навчальні та навчально-методичні матеріали розподілено за освітніми галузями Державного стандарту базової середньої освіти та відповідно до модельних навчальних програм.

Увесь запропонований контент пройшов комплексну експертизу та рекомендований/схвалений для впровадження в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти.

З метою ефективно організації освітнього процесу науково-методична лабораторія суспільствознавчих дисциплін створила сайт «Про викладання навчальних предметів громадянської та історичної освітньої галузі у базовій школі» для учителів Кіровоградської області <https://sites.google.com/koippo.in.ua/susp>.

Метою **громадянської та історичної освітньої** галузі є розвиток особистості учня через осмислення минулого, сучасного та зв'язків між ними, взаємодії між глобальними, загальноукраїнськими і локальними процесами; формування ідентичності громадянина України, його активної громадянської позиції на засадах демократії, патріотизму, поваги до прав і свобод людини, визнання цінності верховенства права та нетерпимості до корупції [2].

Учителям пропонуються на вибір такі навчальні курси:

- Вступ до історії України та громадянської освіти. 5 клас;

- Історія України. Всесвітня історія. 6 клас;

- Досліджуємо історію і суспільство. 5-6 класи (інтегрований курс);

- Україна і світ. Вступ до історії та громадянської освіти. 5-6 класи (інтегрований курс).

До кожного курсу розроблені модельні навчальні програми, кількість яких не є остаточною, оскільки авторські колективи і в подальшому можуть розробляти такі програми для впровадження нового змісту базової середньої освіти в освітній процес закладів загальної середньої освіти.

Предмет «Вступ до історії України та громадянської освіти» належить до адаптаційного циклу базової середньої освіти, що обумовлює його місце в системі шкільної громадянської та історичної освіти та серед інших навчальних предметів. Пропедевтичний курс має сприяти тому, щоб учні та учениці успішно адаптувалися до умов і вимог нового освітнього середовища, від початкової до базової середньої освіти. У зв'язку з цим важливості набуває наступність між початковою й базовою середньою освітою, доступність вимог до обов'язкових результатів навчання учнів та учениць, урахування їхніх вікових психолого-педагогічних особливостей.

Зазначене вище обумовлює визначення мети вивчення навчальної дисципліни «Вступ до історії та громадянської освіти» – розвиток почуття власної гідності й самоідентичності учнівства через осмислення минулого, сучасного та взаємозв'язку між ними, усвідомлення підлітками своєї належності до українського народу й держави Україна, формування в учнівській молоді активної громадянської позиції, заснованої на засадах патріотизму, цінностей демократії, прав і свобод людини. Крім того, курс покликаний формувати здатність до практичної діяльності, творчого втілення набутих компетентностей у повсякденному суспільному житті.

Завдання курсу «Вступ до історії України та громадянської освіти» визначені відповідно до вимог до обов'язкових результатів навчання громадянської та історичної освітньої галузі, розміщених у додатку 18 до Державного стандарту базової середньої освіти з урахуванням особливостей адаптаційного циклу, і відображають зміст компетентнісного потенціалу, на формування якого вони спрямовані. [6]

Інтегрований курс «Історія України. Всесвітня історія» реалізує вимоги до обов'язкових результатів навчання громадянської та історичної освітньої галузі. Його особливостями є:

- 1) інтегрований характер – давня історія України вивчається як складова всесвітньої історії;
- 2) вивчення історичного матеріалу здійснюється системно в широких хронологічних межах – від появи первісних людей до падіння Західної Римської імперії.

Подана програма є продовженням курсу «Вступ до історії України та громадянської освіти». Адаптаційний цикл (5 клас). Головною метою курсу є розвиток особистості учня/учениці через осмислення минулого, сучасного та зв'язків між ними, взаємодії між глобальними, загальноукраїнськими й локальними процесами; формування ідентичності громадянина України. Сформувати в учнів/учениць основи критичного мислення та особистісного ставлення до історичних подій. Програма курсу спрямована на формування загальних і предметних компетентностей.

Основними завданнями курсу є:

- сформувати у здобувачів освіти розуміння цивілізаційної значущості періоду Стародавнього світу в історії України, Європи та світу в цілому, античної цивілізації як основи для подальшого розвитку європейських суспільств;

– засобами історії формувати певні компетентності: загальні (уміння учитися упродовж життя, громадянська та соціальна компетентність, обізнаність у сфері культури тощо); предметні (хронологічна, просторова, інформаційна тощо);

– розвивати пізнавальний інтерес здобувачів освіти до історії Стародавнього світу через створення умов для активної взаємодії між учителем/вчителькою і учнями/ученицями для виконання учнями/ученицями творчих, практичних завдань;

– сприяти формуванню фундаментальних цінностей сучасного світу, а саме – демократії, свободи, поваги до прав людини сприяти розумінню необхідності збалансованого розвитку людства.

– сприяти розумінню необхідності збалансованого розвитку людства [8].

Інтегрований курс «Досліджуємо історію і суспільство» передбачений Типовою освітньою програмою для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти (наказ МОНУ від 19.02.2021 р. № 235) для адаптаційного циклу НУШ. Він базується на ціннісних орієнтирах, визначених пунктом 4 Державного стандарту.

Компетентнісний потенціал курсу відповідає переліку ключових компетентностей та наскрізних умінь, передбачених пунктами 7–9 Державного стандарту. Програма курсу враховує наступність між рівнями початкової та базової середньої освіти. Курс є пропедевтичним, опирається на досягнуті в 1–4 класах НУШ обов’язкові результати навчання і закладає основи для вивчення історії в циклі базового предметного навчання (7–9 класах).

Мета Програми курсу відповідає меті Галузі, закріпленій у п. 20 Державного стандарту: «Розвиток особистості учня через осмислення минулого, сучасного та зв’язків між ними, взаємодії між глобальними, загальноукраїнськими і локальними процесами; формування ідентичності громадянина України, його активної громадянської позиції на засадах демократії, патріотизму, поваги до прав і свобод людини, визнання цінності верховенства права та нетерпимості до корупції».

Завдання курсу – підготувати дітей до усвідомленого вивчення історії, виробити комплекс умінь та навичок, необхідних для майбутнього навчання і життя, забезпечити засвоєння базових знань відповідно до вікових особливостей здобувачів освіти [7].

Пропедевтичний інтегрований курс «Україна і світ: вступ до історії та громадянської освіти» узагальнює і поглиблює знання учнів про суспільне життя людини, здобуті в початковій школі, є основою для вивчення історії та громадянської освіти у 7–9 класах. Інтегрований курс «Україна і світ: вступ до історії та громадянської освіти» передбачений Типовою освітньою програмою для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти (наказ МОНУ від 19.02.2021 р. № 235) для адаптаційного циклу НУШ. Він базується на таких ціннісних орієнтирах, як гідність і повага до особистості, ідентичність, цілісний світогляд, гармонійний розвиток і радість пізнання, доброчесність, співпраця,

самостійність, плекання любові до рідного краю, української культури, активна громадянська позиція.

Мета курсу – ознайомлення учнів із процесом дослідження суспільства в сучасному та минулому, структурою суспільства, найбільш важливими змінами у взаємовідносинах людей та їхніх спільнот, науковими поняттями, за допомогою яких описують такі соціальні зміни, а також сприяння формуванню у школярів загальнолюдських цінностей, толерантності, національної ідентичності, патріотизму, гідності та самоповаги, відчуття єдності людства, стимулювання саморозвитку та пізнавальної активності.

Завдання курсу:

- особистісний розвиток учнів, задоволення їх потреб у самопізнанні, потягу до дослідницької діяльності, комунікації і творчості;

- усвідомлення учнями єдності минулого, сучасного та майбутнього, взаємозалежності та взаємовпливів людей, соціальних груп, різних сфер життя суспільства;

- осмислення учнями ролі і місця людини у спільнотах (родині, соціальних верствах, націях, громадських об'єднаннях тощо);

- пізнання тих культурних здобутків і цінностей суспільства, знання яких є необхідною умовою приналежності до певної етнічної спільноти, української політичної нації, спільноти європейських народів та основою формування самоповаги, честі, гідності, патріотизму та європейської цивілізаційної орієнтації;

- вироблення умінь використовувати різні джерела інформації, щоб отримати знання про історію і сучасність суспільства, застосовувати ці знання, вживаючи термінологію суспільних наук.

Пропедевтичний характер курсу зумовлює жорсткі обмеження в обсягах і змісті навчального матеріалу. Розуміння учнями основних понять історії та громадянської освіти формується за допомогою адаптованих до віку учнів коротких характеристик суспільних інституцій у їх розвитку та найбільш значимих для людства, українського суспільства, територіальної громади історичних процесів та постатей. Ознайомлення школярів із витоками найважливіших елементів суспільного життя та основними соціальними змінами забезпечує інтеграцію змісту знань з історії та громадянської освіти.

У структурі курсу поєднуються лінійний і концентричний підходи [9].

Нагадуємо, що на основі запропонованих модельних програм громадянської та історичної освітньої галузі (<https://imzo.gov.ua/model-ni-navchal-ni-prohramy/hromadians-ka-ta-istorychna-osvitnia-haluz/>) з урахуванням вимог Державного стандарту базової середньої освіти вчитель/вчителька має можливість розробити власний варіант навчальної програми. Розроблена навчальна програма потребує затвердження педагогічною радою навчального закладу.

Модельна програма визначає зміст предмета чи інтегрованого курсу, що викладається, а також різновиди діяльності учнів. Навчальна ж програма описує це більш конкретно та детально.

Так само модельна програма не визначає кількості годин викладання, тоді як навчальна визначає мінімальне й максимальне навантаження з певного предмета чи курсу.

Навчальну програму затверджує педрада закладу освіти, тоді як модельна отримує гриф від держави.

Модельні програми формують зв'язок між очікуваними результатами, змістом навчання й різновидами навчальної діяльності.

Вона не дає конкретних пояснень щодо викладання предмету, тому є широкий простір для авторської думки та креативу під час створення навчальних матеріалів. Тож будь-який авторський колектив чи окремі вчителі можуть розробляти навчальну програму й навчальні матеріали на основі модельної програми.

Автори модельної навчальної програми перетворюють орієнтири для оцінювання зі стандарту освіти в очікувані результати навчання, а також визначають зміст та різновиди навчальної діяльності.

Очікувані результати навчання – це результати, яких учні мають досягти на певному етапі освітнього процесу.

У модельній програмі результати навчання вибудовуються в певній логічній послідовності. І це головне завдання модельної програми – визначити послідовність досягнення очікуваних результатів, наприклад, у розрізі розділу чи теми.

Мається на увазі, що автори програми мають продумати, у якій логічній послідовності відбуватиметься оволодіння темою.

Наприклад, коли в стандарті бачимо орієнтир для оцінювання «виокремлює основні елементи карти та пояснює їх значення», «співвідносить дані карти з іншими джерелами інформації (розповідь учителя, текст книжки тощо)», у модельній програмі очікувані результати будуть прописані як «орієнтується в соціально-історичному просторі», «виявляє взаємодію природного і соціального середовищ», а в навчальній програмі прописуються конкретні результати – «використовує карту як джерело інформації»; «визначає географічне розташування відповідних/ указаних природних і соціальних об'єктів»; «пояснює, як географічне положення впливає на спосіб життя і світогляд людей»; «виявляє вплив діяльності людини на навколишнє середовище»; пояснює, що таке громадський простір та його значення для суспільства» тощо (приклад для рівня 6 класу).

Така послідовність є ознакою різних навчальних програм, оскільки вона може бути різною в різних модельних програмах. Отже, модельні навчальні програми призначені для упорядкування логіки та послідовності отримання результатів навчання. Ця логіка далі має розкриватися в навчальних програмах.

Модельна програма не є остаточною, не з нею вчитель іде в клас. Педагог іде до дітей із баченням не просто досягнення очікуваних результатів, а з прив'язкою цих результатів до певного часового проміжку. Причому цей проміжок – не рік, пів року чи семестр, а кожен урок. Це фіксується в навчальній програмі.

Тому навчальні програми і складають переважно на рівні закладу освіти. Отже, саме тут відбувається подальша деталізація результатів навчання – від очікуваних результатів за розділом та темою (що визначає модельна програма) до очікуваних результатів кожного уроку.

Часто під час розроблення навчальних програм заклад бере за основу модельну програму, злегка адаптувавши її до своїх потреб. Проте це не зовсім правильно, оскільки такий підхід не враховує всіх переваг навчальних програм.

Жодна модельна навчальна програма не має достатньо інформації для того, щоби створити дієву навчальну програму. Модельна програма мусить бути конкретизована в навчальній програмі.

Насамперед у модельних навчальних програмах не зазначається необхідна кількість годин на викладання тої чи іншої теми. Лише вчитель розуміє, які теми треба викладати для повторення та закріплення вже пройденого, а які уроки будуть спрямовані на формування абсолютно нових знань та умінь [14].

Оцінювання навчальних результатів учнів та учениць предметів громадянської та історичної освітньої галузі.

Під час вивчення предметів громадянської та історичної освітньої галузі система оцінювання спрямована не лише на перевірку рівня засвоєння матеріалу, а й на вимірювання змін, які відбуваються в учнів та учениць.

Система оцінювання має бути зрозумілою для всіх учасників освітнього процесу. Бажано проінформувати учнів та учениць про критерії оцінювання на початку вивчення обраного курсу. Оцінювання знань, умінь і навичок спирається на очікувані результати, що закладені в програмі з урахуванням необхідних результатів, окреслених у наскрізних уміннях і ключових та предметних компетентностях.

Оцінювання учнів та учениць здійснюється через підсумкове та поточне (формувальне) оцінювання. Підсумкове оцінювання доцільно використовувати після завершення вивчення розділу, наприкінці семестру та навчального року. Крім традиційних форм проведення підсумкового оцінювання (тести, контрольні роботи тощо), рекомендується здійснювати оцінювання шляхом проведення дидактичних ігор, конференцій, диспутів та інших інтерактивних методик.

Для формувального оцінювання слід виробити зрозумілі учням та ученицям цілі на певний період навчання, форми конструктивного зворотного зв'язку щодо їхніх навчальних досягнень відповідно до визначених цілей, механізми коригування вчителем/вчителькою навчального процесу відповідно до результатів і навчального розвитку учнів та учениць [10].

Реалізація закладами загальної середньої освіти з урахуванням побажань батьків права самостійно обирати освітні програми, відповідно до Закону України «Про повну загальну середню освіту» (стаття 11) передбачає, що освітні програми можуть бути розроблені на основі відповідної типової освітньої програми або освітніх програм розроблених суб'єктами освітньої діяльності науковими установами фізичними чи юридичними особами і затверджених центральним органом виконавчої влади із забезпечення якості освіти відповідно до вимог цього Закону.

Відповідно до листа Міністерства освіти і науки України від 07.04.2021 року №1/9-188 схвалені до використання в закладах середньої освіти такі освітні програми:

- Освітня програма «Світ чекає крилатих» (науковий керівник Цимбалару А.Д.) – лист ДСЯО від 22.09.2021 року № 01/01-23/1115.

- Освітня програма «Інтелект України» (науковий керівник Гавриш І.В.) – лист ДСЯО від 06.08.2020 № 01/01-23/929.

Інтегрований освітній проєкт «Ліга крилатих» – продовження для 5-6 класів курсу «Світ чекає крилатих», який вивчається у 1-4 класах. Проєкт створений авторським колективом, до складу якого входять представники та представниці наукової спільноти й учительства за сприяння Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України. Науковим консультантом проєкту є Анжеліка Цимбалару, авторка освітньої системи для початкової школи «Світ чекає крилатих». Науковий керівник проєкту «Ліга крилатих» – Людмила Попова, кандидат педагогічних наук, доцент, старший науковий співробітник Інституту педагогіки НАПН України.

Інтегрована освітня система для 5–6 класів отримала всі необхідні дозволи та ліцензії, а навчальна програма відповідає всім вимогам Державного стандарту базової середньої освіти.

Навчальні плани складено відповідно до циклів базової середньої освіти: адаптаційного (5-6 класи) і базового предметного навчання (7-9 класи).

Зміст інтегрованого курсу «Всесвіт» (5-6 класи) відповідає меті завдання природничої, громадянської та історичної, соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі цілями його реалізації є вдосконалення навичок досліджувати природу і розвиток суспільства.

Метою курсу «Історія і суспільні науки» (7-9 класи) – сформувати національно-свідому особистість, яка виявляє ініціативність та активність у громадському житті, гармонійно, толерантно і конструктивно взаємодіє з іншими дітьми, ілюструючи повагу до їхніх прав і свобод, реагує на суспільні зміни через осмислення історичних явищ і процесів України та світу. В межах курсу будуть розглянути такі питання: підприємливість (етичні, правові та економічні аспекти); здоров'я, безпека та добробут у минулому й тепер тощо [13].

Автори проєкту вказують на такі його переваги:

- Міжпредметна інтеграція на рівні навчальних зошитів-посібників. Синхронізоване вивчення навчального матеріалу з різних предметів, навчання з використанням методу проєктів, застосування дослідницько-пізнавальних технологій та адаптивного навчання з урахуванням індивідуальних пізнавальних стилів навчання.

- Формат занять, який подобається дітям. Інтерактивне навчання на засадах діяльнісного підходу (дидактичні ігри, дослідження, екскурсії, квести, навчальні проєкти тощо); навчання в русі (комплекс фізкультхвилинок, гімнастики для очей тощо).

- Селфі-аудит. Самостійне визначення дитиною ступеня опанування навчального матеріалу й планування подальшої роботи. Учні й учениці

оцінюють себе для здобуття нових знань і досвіду виконання різних видів діяльності.

- Інтеграція змісту навчальних предметів і введення інтегрованих курсів, що дає змогу більше часу приділити читанню й дослідженню доквілля, вивченню соціальних наук та опануванню мов.

- Кожна дитина має індивідуальну скриньку для формування важливих навичок. Комплект дидактичних засобів навчання, кожен складник якого стане в нагоді під час опанування різних наук.

- Закрита соціальна платформа для вчителів та батьків. Для отримання додаткових матеріалів, обміну досвідом навчання та виховання дітей створена спеціальна електронна платформа.

- Навчання через навчання інших. Організація навчання учнями персонажів, взаємонавчання [1].

Як і в 1–4 класах освітньої системи «Світ чекає крилатих», діти користуватимуться посібниками, які містять увесь необхідний матеріал для кожного заняття. Учителі зможуть диференціювати завдання за складністю, враховуючи індивідуальні потреби кожного учня. Діти щотижня занурюватимуться в певну соціокультурну тему, працюватимуть над навчальними проєктами.

Інформація подається в цікавій формі, зберігається ігровий елемент. Діти одразу вчитимуться використовувати здобуті знання на практиці, доходючи висновку: у школі набуваємо потрібних для реального життя вмінь. Завдяки селфі-аудитам, рефлексії, самооцінюванню учні бачать власний прогрес. А ще мають змогу обирати навчальні завдання, теми проєктів.

На уроках «Суспільствознавства»:

- знання із суспільствознавства використовуються для формування вмінь ефективно діяти в суперечливому світі й досягати успіху;

- спонукання осмислювати минуле й на основі цього усвідомлювати, що зміни такого стану залежать від сукупності докладених зусиль, зокрема й власних;

- проєкція знань про минуле на сьогодні, застосовуючи електронні ресурси й історичні джерела;

- вивчення, дослідження, пізнання, моделювання на основі роботи з картами й навчальними текстами, пам'ятками минулого;

- завдяки спостереженням і дослідженням відбувається поглиблення розуміння ролі праці й самовдосконалення як основної запоруки реалізації кожної особистості;

- акцентування уваги на дослідженні минулого, а не репродуктивному відтворенні подій.

Оцінювання у I семестрі відбувалося у вигляді рівневої оцінки (початковий, середній, достатній, високий рівні), у II семестрі — бальне (1-12).

Науково-педагогічний проєкт «Інтелект України» працює в межах нормативно-правової бази України, згідно з чинним законодавством. Учні проєктних класів навчаються за спеціально розробленими навчальними планами.

Навчальна програма розроблена на основі Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898 згідно з вимогами, передбаченими статтею 11 Закону України «Про повну загальну середню освіту» [11].

На основі навчальної програми заклад загальної середньої освіти, який працює за Проектом, розробляє та використовує в освітній діяльності власну освітню програму. Освітня програма закладу загальної середньої освіти, складена на основі програми, не вимагає окремого затвердження центральним органом забезпечення якості освіти й погодження з органом управління освіти, якому підпорядковується заклад. Освітня програма закладу загальної середньої освіти набуває чинності після схвалення педагогічною радою та затвердження керівником закладу. Цю освітню програму заклад, який її використовує, оприлюднює на офіційному вебсайті.

Цілями базової середньої освіти в проєкті «Інтелект України» визнано всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей і наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості й допитливості. Зазначені цілі досягаються через модернізацію базової середньої освіти на засадах компетентнісного підходу, концептуальною метою якого є становлення учня як суб'єкта життєдіяльності завдяки сформованості системи взаємопов'язаних ключових, загальнопредметних і предметних компетентностей.

Концептуальними засадами досягнення цілей базової середньої освіти в проєкті «Інтелект України» є основні положення компетентнісного, особистісно-діяльнісного, системного та синергетичного підходів, зокрема, низка таких взаємопов'язаних положень:

Компетентнісна базова середня освіта в Проєкті:

втілює в життя основні положення компетентнісного підходу та продовжує процес формування в учнів середнього шкільного віку ключових, загальнопредметних і предметних компетентностей.

проєктується й реалізується на засадах особистісно-діяльнісного підходу як система, що функціонує та розвивається відповідно до основних положень парадигми особистісно зорієнтованої освіти й діяльнісного підходу, зокрема принципів гуманістичної, особистісної та діяльнісної спрямованості освіти;

розглядається як феномен, що функціонує та розвивається відповідно до принципів системного підходу, зокрема принципів органічної єдності педагогічної системи й середовища, цілеспрямованості, рівноважної відповідності, оптимальності, зворотного зв'язку, єдності програмованого, рефлексивного та адаптивного видів управління тощо;

моделюється й упроваджується в освітній процес на засадах синергетичного підходу як нелінійна система відкритого типу, здатна до самоорганізації.

Зміст базової середньої освіти в проєкті «Інтелект України» визначено відповідно до дидактичних основ конструювання змісту освіти. Згідно з

принципом відповідності змісту освіти формаційним і цивілізаційним тенденціям розвитку людства взагалі українського суспільства зокрема як вихідні в проєкті розглядаються положення постнекласичної парадигми освіти, у якій концептуальною освітньою метою визнано створення умов для самоактуалізації та творчої самореалізації особистості в складному нестабільному світі. Аксіологічними імперативами державної освітньої політики в постнекласичній парадигмі є поєднання технократизму з гуманістичними пріоритетами та культуроцентричністю, яка репрезентує типові риси культурної особистості: духовність, національну свідомість, культурну толерантність, позитивне мислення, емоційний інтелект тощо.

У зв'язку з вищезазначеним реалізація компетентнісної моделі освіти в Проєкті передбачає, з одного боку, упровадження STEM-освіти як провідного тренду модернізації національних освітніх систем, метою якої є підготовка фахівців у галузі converging NBIC-технологій — ядра 6-го технологічного укладу, а з іншого — формування в учнів соціальної, громадянської, державницької та культурної компетентностей, позитивного мислення й емоційного інтелекту.

Згідно з принципом єдності **змістового та процесуально-діяльнісного (методи, форми, засоби освітнього процесу) компонентів освіти** й відповідно доосновних положень Концепції «Нова українська школа», Законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», Державного стандарту базової середньої освіти в освітньому процесі 5–6-х проєктних класів реалізуються:

інтерактивні освітні технології та технології критичного мислення, зокрема кооперативне навчання, робота в парах або групах, авторські технології («Робота з множинним текстом», «Складання і розігрування діалогів», «Синтез думок», «Тонкі та товсті запитання», «Учитель», «Шість капелюхів» тощо); технологія навчання в грі; дискусія («Я – висловлювання», «Обери позицію», «Парламентські слухання», «Ток-шоу» тощо); метод проєктів; тренінги (соціально-психологічні тренінги, тренінги особистісного зростання тощо), афірмації, що спрямовані на становлення учнів як суб'єктів життєдіяльності, патріотів України, активних членів громадянського суспільства, які сповідують традиційні й новітні демократичні цінності, ідеї позитивного мислення, а також здатні самостійно та критично мислити, працювати в команді, ефективно взаємодіяти з іншими людьми;

технологія STEM-освіти (навчання на основі власних відкриттів; проблемне навчання; запитальне навчання, розв'язання винахідницьких задач на основі теорії розв'язання винахідницьких задач Г. Альтшулера тощо);

технологія раціонального читання, метою якої є формування в учнів таких наскрізних умінь, означених у Законі України «Про освіту» (стаття 12), як читання з розумінням, уміння висловлювати власну думку усно й письмово, критичне та системне мислення, здатність логічно обґрунтовувати позицію, творчість, а також спроможність опрацьовувати значний обсяг наукової та навчальної інформації за обмежений час. Сутність цієї технології полягає в

системній роботі над формуванням в учнів: 1) технічної складової читання за допомогою комплексу спеціальних вправ, що спрямовані на підвищення темпу читання вголос і про себе, розширення обсягу симультанного сприйняття одиниць тексту й удосконалення процесів запам'ятовування; 2) здатності розуміти прочитане, критично осмислювати й оцінювати інформацію завдяки вправам «Техніка аргументації»; 3) спроможності переказувати текст, виділяючи інформацію, яку необхідно запам'ятати, та раціонально запам'ятовувати її, висловлювати усно та письмово власну думку щодо прочитаного, обґрунтовуючи її, завдяки комплексу вправ, зокрема «Учитель» тощо; 4) уміння створювати на основі прочитаного власні есе, тексти-розповіді, тексти-описи, тексти-міркування;

технологія повного засвоєння навчальних одиниць, що ґрунтується на таксономії Б. Блума, теорії поетапного формування розумових дій П. Гальперіна, методиці інтервальних повторень Г. Еббінгауза (застосування та створення інтелект-карт та карт знань, візуалізація інформації, «Фотоапарат», «Найрозумніший», «Великі перегони», «Коло словникових слів», «Ключові слова», «Запам'ятовую ефективно», «Актор», «Активне слухання»);

технологія збагачення освітнього процесу, що ґрунтується на тріадній моделі збагачення Дж. Рензулі. Відповідно до цієї моделі в Проекті передбачено систему заходів, спрямованих на створення умов для розвитку в учнів мотивації, креативності та інтелекту.

Відповідно до даних сайту проекту <https://intellect-ukraine.org/> в Кіровоградській області науково-педагогічний проєкт «Інтелект України» діє в таких освітніх закладах:

- комунальний заклад «Навчально-виховне об'єднання № 25 «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів, природничо-математичний ліцей, центр позашкільного виховання «Ліра» Кіровоградської міської ради Кіровоградської області»;

- комунальний заклад «Навчально-виховний комплекс «Спеціалізований загальноосвітній навчальний заклад І-ІІІ ступенів № 26 — дошкільний навчальний заклад — дитячий юнацький центр «Зорецвіт» Кіровоградської міської ради Кіровоградської області»;

- комунальний заклад «Навчально-виховне об'єднання — Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 31 з гімназійними класами, центр дитячої та юнацької творчості «Сузір'я» Кіровоградської міської ради Кіровоградської області»;

- комунальний заклад «Навчально-виховне об'єднання № 32 «Спеціалізована загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів, позашкільний центр «Школа мистецтв» Кіровоградської міської ради Кіровоградської області»;

- комунальний заклад «Навчально-виховний комплекс загальноосвітня школа І-ІІ ступенів № 34 — економіко-правовий ліцей «Сучасник» — дитячо-юнацький центр Кіровоградської міської ради Кіровоградської області»;

- комунальний заклад «Ліцей "Науковий" Міської ради міста Кропивницького» Кіровоградської області»;

- комунальний заклад «Ліцей «Сокіл» Міської ради міста Кропивницького»;

- комунальний заклад «Навчально-виховне об'єднання І-ІІІ ступенів «Мрія» Кіровоградської міської ради Кіровоградської області»;
- Голованівський ліцей ім. Т. Г. Шевченка Голованівської районної ради - Кіровоградської області;
- комунальний заклад «Боківський опорний заклад загальної середньої освіти І-ІІІ ступенів Долинської районної ради»;
- комунальний заклад Добровеличківський ліцей «Інтелект» Добровеличківської районної ради Кіровоградської області;
- Зеленська загальноосвітня школа І-ІІ ступенів, філія Петрівської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів Петрівської районної ради Кіровоградської області;
- навчально-виховний комплекс «Знам'янська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 2 – ліцей» Знам'янської міської ради Кіровоградської області;
- навчально-виховний комплекс «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 3 – гімназія» Знам'янської міської ради Кіровоградської області;
- Капітанівська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів Новомиргородської районної ради Кіровоградської області;
- комунальний заклад «Компаніївське навчально-виховне об'єднання» Компаніївської селищної ради Кіровоградської області;
- комунальний заклад освіти Компаніївська загальноосвітня школа І-ІІ ступенів Компаніївської селищної ради Кіровоградської області;
- Новоархангельський навчально-виховний комплекс «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів – гімназія» Новоархангельського навчально-виховного об'єднання № 1 Новоархангельської районної ради Кіровоградської області;
- навчально-виховне об'єднання «Новомиргородська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 2 – дошкільний навчальний заклад» Новомиргородської районної ради Кіровоградської області;
- навчально-виховне об'єднання «Новомиргородська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 3 – ДНЗ» Новомиргородської районної ради Кіровоградської області;
- комунальний заклад «Олександрівське навчально-виховне об'єднання № 2» Олександрівської районної ради Кіровоградської області;
- загальноосвітній навчальний заклад І-ІІІ ступенів № 6 Олександрійської міської ради Кіровоградської області;
- Олександрійський навчально-виховний комплекс (ЗНЗ І-ІІ ступенів № 17 – ліцей) Олександрійської міської ради Кіровоградської області;
- навчально-виховний комплекс «Загальноосвітній навчальний заклад І-ІІІ ступенів № 19 — дошкільний навчальний заклад «Лісова казка» Олександрійської міської ради Кіровоградської області;
- навчально-виховне об'єднання «Олександрійська гімназія ім. Т. Г. Шевченка — ЗНЗ І-ІІ ступенів – школа мистецтв» Олександрійської міської ради Кіровоградської області;
- навчально-виховний комплекс «Олександрійський колегіум – спеціалізована школа» Олександрійської міської ради Кіровоградської області;

- Петрівська загальноосвітня школа I-III ступенів Петрівської районної ради Кіровоградської області;

- Козацька загальноосвітня школа I-III ступенів Петрівської селищної ради Олександрійського району Кіровоградської області;

- Побузький ліцей Голованівської районної ради Кіровоградської області.

Мета науково-педагогічного проєкту «Інтелект України» – навчити дитину бути успішною в школі та дорослому житті, навчити радіти життю.

Характерною особливістю Проєкту є те, що 5-9 класи можуть навчатися в режимі школи повного дня. Кількість часу для додаткового опрацювання не перевищує показники, визначені Санітарним регламентом для закладів загальної середньої освіти. У другій половині дня один із напрямів (математичний чи філологічний) визначається залежно від того, на що використані години варіативної складової. Так, якщо загальноосвітній навчальний заклад використав їх для запровадження курсу «Єврика. Твої математичні відкриття», обирається філологічний напрям; якщо для запровадження вивчення, наприклад, другої іноземної мови – математичний напрям. Суспільствознавчий напрям у другій половині дня може реалізовуватися через навчальні предмети «Суспільствознавство», «Культура добросусідства» тощо; графічний – через курси «Креслення», «Комп'ютерна графіка» тощо.

Мета і завдання **громадянської та історичної освітньої галузі** реалізуються через інтегрований курс «Україна і світ: вступ до історії та громадянської освіти» (5 клас – 1,5 год/тижд., 6 клас – 2,5 год/тижд. та для проєктних класів, які вивчають другу іноземну мову 5 клас – 1 год/тижд., 6 клас – 2 год/тижд.). Відповідно до призначення адаптаційного циклу базової освіти (5–6 класи), курс забезпечує наступність між початковою і базовою середньою освітою й готує учнів до продуктивного засвоєння змісту громадянської та історичної галузі в процесі предметного навчання в 7–9 класах. Ураховано, що в початковій школі серед соціально значущих надпредметних тем, які сприяли формуванню в учнів уявлень про людину в суспільстві, була «громадянська відповідальність». Забезпечено зв'язок зі змістовим наповненням курсів «Я досліджую світ» і подібних за змістом, що вивчалися у 1–4 класах, зокрема, через актуалізацію знайомих понять і пригадування історичних фактів [11].

Під час вивчення інтегрованого курсу «Я пізнаю світ» учні й учениці, починаючи з другого класу, поринають у цікавий світ науки історії. Як відомо, історія — наука, що вивчає минуле людства, вона — свідок часів, «учителька життя», зв'язок між минулим і сьогоденням, отже, завдання полягає в тому, щоб зробити вивчення цієї науки захопливим, цікавим і різноманітним. Адже перед тим, як навчати дітей відповідати на запитання «Що?» і «Як?», необхідно спочатку пояснити «Чому?», «Звідки?» і «Навіщо мені це потрібно?».

На уроках з інтегрованого курсу «Я пізнаю світ» учні отримують історичні відомості та вивчають такі теми:

- Україна, її історичне минуле: археологічні знахідки свідчать, що історія України розпочинається ще з «кам'яної доби».

- Прадавні люди на території сучасної України: знахідки про життя прадавніх людей на території України в Закарпатській області поблизу села Королево.

- Історичні періоди розвитку людського суспільства: характеристика періодів «кам'яної доби» — палеоліт (ранній, середній, пізній), мезоліт, неоліт.

Під час вивчення історичних періодів увага приділяється саме організації побуту людей (уміння виготовляти знаряддя праці, видобувати вогонь); розповідається про привласнювальне (збиральництво, полювання, рибальство) і відтворювальне (землеробство, скотарство) господарство; неолітичну революцію (виникнення ремесел).

У ході вивчення історичної складової курсу «Я пізнаю світ» визначаються такі навчальні одиниці:

- стоянки палеоліту, мезоліту, неоліту;
- протоміста енеоліту (зародження міст);
- археологічні навчальні одиниці;
- історичні джерела.

Усі ці відомості подаються у формі різноманітних вправ: перегляд і обговорення відеофрагментів; віртуальні мандрівки музеями України і світу; «Інформація в рамочці»; «Броунівський рух»; «Карта знань»; «Нейробіка від Аї»; «Блискавка», а також передбачені танцювальні хвилинки й пісні [13].

Місія шкільного курсу історії – розвиток в учнів історичного мислення – системного й критичного, а також перетворення історії на добрий інструмент для розуміння людиною як самої себе, так і суспільного життя загалом.

Завдання проєкту «Інтелект України» сприяти інтелектуальному розвиткові та пізнанню минулого, давши учням і вчителям потрібні для цього інструменти: тексти, ілюстрації, карти, запитання й завдання, довідковий матеріал (адреси сайтів, матеріали на QR-кодах і т. ін.), продуману структуру уроків. Навчання – це різновид праці, а працювати нелегко, особливо, коли бракує досвіду. Предмет «Вступ до історії» спрямований на особистісний розвиток дитини. Працюючи з різнорідним навчальним матеріалом, учні здобувають первинний досвід опрацювання історичної інформації, набувають умінь, потрібних у 7-11 класах, коли вивчатиметься систематичний курс історії.

У 5 класі діти вивчають курс історії «Вступ до історії України» з елементами громадянської освіти. Мета – особистісний розвиток дитини, формування базових умінь опрацьовувати історичний матеріал, а не системні знання. Тому композиція курсу нагадує пазл - гру-головоломку, що виглядає як мозаїка, яку потрібно скласти з безлічі фрагментів малюнка різної форми. Тільки дійшовши до кінця курсу, учень/учениця матиме більш-менш повне уявлення, що таке історія і яку користь вона може принести знавцям.

Поміщені у робочому зошиті завдання і запитання до уроків є навчальними. Учні мають виконувати їх на уроках за участі та при допомозі вчителя (ки). Чи можна вимагати виконувати окремі з цих завдань вдома (наприклад, аналізувати вислів князя Мономаха)? Якщо вчитель (ка) вирішив (ла) задати посильне, на його/її думку, урочне завдання додому, це завдання обов'язково треба

обговорити на наступному уроці за алгоритмом рубрики «Попрацюй за методикою перевірки домашнього завдання». За навчальне завдання, призначене для виконання в класі, але виконане вдома, вчитель (ка) може поставити тільки високі позитивні оцінки; за невиконання такого завдання не має права картати учня (ицю). Завдання, пропоновані в зошитах як домашня (самостійна) робота, мають на меті встановити, чи може дитина застосувати здобуті на уроці знання. Якщо окремі з цих завдань частина учнів виконати не може, це – сигнал для вчителя (ки), що існують проблеми з розумінням матеріалу, який вивчався. На уроках опрацьовуються насамперед ті завдання домашньої роботи, які для учнів були складними.

Батьки не повинні виконувати домашнє завдання замість дитини. Окрім інших шкідливих наслідків, вони дезінформують вчителя (ку) (він/вона не орієнтуватиметься, які вміння учнів розвиваються, які ні). Не варто також самому/самій вчити дитину, як виконувати ті чи інші завдання. Нехай навчає історії педагог, його/її для цього спеціально готували.

Учитель(ка) – це організатор(ка) навчання ваших дітей. Саме він/вона, проглядаючи зошит у процесі підготовки уроку, вирішує, які завдання зошита і в який спосіб обов'язково на цьому уроці опрацьовуватимуться, які стануть домашнім завданням. Якщо педагог бачить непосильне для його учнів завдання, у нього / неї є право замінити його на інше, не задавати додому [12].

До навчальних досягнень належать такі результати освітнього процесу:

знання – інформація, яку учень / учениця застосовує;

уміння – здатність застосувати алгоритм дій для реалізації засвоєних та вироблених суб'єктивно нових знань;

ставлення – суб'єктивна цінність інформації або діяльності, відображена у висловлених учнем / ученицею судженнях.

Основними видами оцінювання результатів навчання учнів є формувальне, поточне та підсумкове (тематичне, семестрове, річне).

Під формувальним розуміють інтерактивне оцінювання учнівського прогресу. Формувальне оцінювання допоможе кожному учневі / учениці бачити власний освітній поступ, рівень сформованості загальних та предметних компетентностей, а вчителів / учительці — аналізувати, корегувати навчально-пізнавальну діяльність учнів, визначати мету та шляхи реалізації освітніх завдань.

Поточне оцінювання — оцінювання результатів виконання учнями конкретних завдань: відповідей на запитання під час індивідуального, групового та фронтального опитування, письмових завдань (зокрема через виконання самостійних робіт, тестування, організацію роботи з текстами тощо). Ідеться про результати опрацювання джерел (текстових, візуальних, діаграм, графіків, схем) та результати взаємоконтролю учнів у парах і групах у цифровій (тестування в електронному форматі) і практичній (організація виконання різних видів досліджень, навчальних проєктів тощо) формі.

Підсумкове оцінювання – оцінювання результатів навчання за певний період: за час вивчення розділу програми (тематичне), семестр (семестрове) та навчальний рік (річне).

Мета підсумкового оцінювання – встановити відповідність / невідповідність реальних результатів навчально-пізнавальної діяльності запланованим (очікуваним). Підсумкове оцінювання спрямоване на результат й оцінюється за 12-бальною шкалою.

Оцінюючи навчальні досягнення учнів / учениць за 12-бальною шкалою в умовах компетентнісного навчання, учитель / учителька має врахувати, що диференціації (віднесенню до першого-четвертого рівня) підлягають насамперед розумові та практичні вміння учнів / учениць, що виявляються в різних видах діяльності. Знання доцільно розглядати як змістову складову цієї діяльності.

Бали в межах рівня допомагають диференціювати досягнення учнів / учениць з урахуванням того, чи мають вони базові знання, чи вміння переросли в навички та наскільки сформована воля дотримуватись вимог до оформлення і представлення результатів навчання. За наявності базових знань учень / учениця виконає отримане завдання достатньо повно, оволодіння відповідними навичками дозволить йому / їй виконати це завдання швидко, а відповідальне ставлення до навчання допоможе оформити й представити результати роботи відповідно до визначених вимог.

Для забезпечення об'єктивності тематичного оцінювання доцільно разом із поточними оцінками використовувати результати моніторингу знань з метою оцінити досягнення учнем / ученицею комплексу передбачених програмою результатів навчально-пізнавальної діяльності. Для цього варто застосувати підсумкову діагностичну роботу (контрольну роботу, тест, диктант, переказ, твір, есе, завдання проєктів тощо). Проведення такого моніторингу сприяє індивідуальному та диференційованому підходу до організації навчання, дає змогу врахувати різний темп засвоєння програмового матеріалу, вміння виділяти основне.

Річне оцінювання здійснюється за системою оцінювання, визначеною законодавством, а результати такого оцінювання відображаються у документі визначеним законодавством (свідоцтві досягнень тощо), що видається учневі щороку.

Заклад загальної середньої освіти може розробити власну систему оцінювання, яку затверджують і використовують у встановленому законодавством порядку. Варто пам'ятати, що відповідно до статті 17 Закону України «Про повну загальну середню освіту» учні мають право на справедливе, неупереджене, об'єктивне, незалежне, недискримінаційне та добросовісне оцінювання результатів навчання.

У межах академічної свободи педагогічні працівники здійснюють вибір форм, змісту та способу оцінювання залежно від дидактичної мети

Отже, в 2022/2023 навчальному році вчителі історії розпочнуть роботу за новим Державним стандартом базової середньої освіти та укладеними відповідно до нього модельними навчальними програмами. Громадянська та

історична освітня галузь є найбільш представленою у кількості навчальних програм. Педагогічним працівникам та батькам учнів необхідно оцінювати як модельну навчальну програму, так і ті інструменти, підручники, які запропоновані авторськими колективами (<https://lib.imzo.gov.ua/vibr-pdruchnikv-5-klas-2021—2022-roki/konkursniy-vdbr/>). Також слід звернути увагу на обов'язкові результати навчання, адже вони закріплені Державним стандартом; критерії оцінювання.

Список використаних джерел:

1. 8 найвагоміших причин обрати систему // URL: <https://ligakrylatykh.com/>
2. -Державний стандарт базової середньої освіти, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898;
3. Збирайте «крилатиків» до 5 класу // URL: <https://svitchekaiekrylatykh.com/5%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D1%81>
4. Інтегрована освітня система для 5–6 класів, яка реалізує освітній проєкт «Ліга крилатих» // URL: <https://drive.google.com/file/d/1rVN5qM-om9fBh2o5UnFiuQJLZ6xXnQP4/view>
5. Інтелект України // URL: <https://fb.watch/cWgDKZCglf/>
6. Модельна навчальна програма «Вступ до історії України та громадянської освіти. 5 клас» для закладів загальної середньої освіти (авт. Гісем О.В., Мартинюк О.О.) // URL: https://drive.google.com/file/d/1SOeCotX_2hZUeCA4fbc6QJ2IQqRrGC6N/view?usp=sharing
7. Модельна навчальна програма «Досліджуємо історію і суспільство. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Васильків І. Д., Димій І. С., Шеремета Р. В.) // URL: https://drive.google.com/file/d/10rxKQ9U_OmKP8JFQhpK3a1xbjA5u5qnG/view?usp=sharing
8. Модельна навчальна програма «Історія України. Всесвітня історія. 6 клас» для закладів загальної середньої освіти (авт. Піскарьова І. О., Бурлака О. В., Майорський В. В., Мелещенко Т. В., Щупак І. Я.) // URL: <https://drive.google.com/file/d/1rBG2jQY2v1mX0uTsJb4p8JD1F2S60lQn/view?usp=sharing>
9. Модельна навчальна програма «Україна і світ. Вступ до історії та громадянської освіти. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Власова Н. С., Желіба О. В., Кронгауз В. В., Секиринський Д. О., Щупак І.Я.) // URL: https://drive.google.com/file/d/1muymLosSummbNqMjk_tsM8pkFNutLF_s/view?usp=sharing
10. Модельна навчальна програма «Україна і світ. Вступ до історії та громадянської освіти. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Даниленко В. М., Гісем О. В., Мартинюк О. О., Охредько О. Е., Тарасюк Т. Д.) // URL: <https://drive.google.com/file/d/1HSaza2nWo9dPB2-sl3HjV9cv4BfMWPXU/view/>
11. Нормативна база з питань реалізації науково-педагогічного проєкту «Інтелект України» в закладах загальної середньої освіти // URL: <https://drive.google.com/file/d/10Jzgz0mfGSxtFyhpboQAmoQsf9DIhJvH/view>.
12. Пастушенко Р. Інтелект України // URL: <https://www.facebook.com/intellectukraina/posts/914544335833695>
13. Пояснювальна записка до навчальних планів // URL: https://drive.google.com/file/d/1i23u51R_sAJsYrD73vKXSic3XCVf_BzN/view.
14. Степанова-Камиш А. Навчальна програма не має копіювати модельну: що спільного й різного в цих програмах // URL: <https://nus.org.ua/articles/navchalna-programa-ne-maye-kopiyuvaty-modelnu-shho-spilnogo-j-riznogo-v-tsyh-programah/>
15. Типова освітня програма закладів загальної середньої освіти II ступеня, затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 20.04.2018 № 405; Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 № 463-IX.